

ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН І МОЖЛИВОСТІ

Нині, оцінюючи стан вітчизняної економіки за три місяці війни, можемо зазначити, що впродовж них український бізнес втратив значно більше, ніж за два роки COVID-пандемії. Важко оцінити довгострокові наслідки війни, оскільки ми зараз знаходимось в активній фазі її розвитку. Війна – це неймовірно дорого, видатки нашої держави на захист і підтримку економіки, за інформацією від глави Уряду Д. Шмигала, сягають щоденно близько 2 млрд. грн. [6]. Ці цифри не враховують втрат від руйнувань, яких зазнали житлові квартали українські міст і сіл, великі й малі підприємства, різні типи інфраструктури. Сьогодні лише близько 20% підприємств працюють у повному обсязі. За даними Міністерства фінансів України близько 30% українських підприємств повністю припинили діяльність, 45% частково працюють [6]. Однак, більшість з них, попри призупинену або обмежену роботу, планують відновити свою діяльність у попередніх масштабах.

Очевидним є факт, що найбільше страждають від війни південно-східні регіони країни, де розміщені підприємства важкої промисловості. Їх вклад у формування ВВП є значним і тому досить відчутним. Так, металургійний ринок у скрутному становищі через неможливість експортувати продукцію морем внаслідок блокування українських портів агресором. Разом з тим, деякі підприємства законсервували частину своїх потужностей через активні бойові дії, розпочавши цю процедуру з перших днів війни. Такими підприємствами є сумнозвісний, але вже легендарний, маріупольський

комбінат «Азовсталь», «Запоріжсталь», Авдіївський коксохімічний комбінат, «Запоріжжкокс», Запорізькийливарно-механічний завод та ін.

Неможливо оцінити стан вітчизняної економіки без оцінки аграрного ринку, який потерпає від війни чи ненайбільше. Польові роботи або функціонування тваринницьких ферм чи комплексів неможливо відкласти «на потім», перенести в інше місце тощо. Посівна кампанія у районах активних бойових дій пройшла в прямому розумінні під ракетними обстрілами. Також аграрії страждають від нестачі пального, добрив, засобів захисту рослин, насіння, робочих рук через мобілізацію працівників або ж їх участь у загонах тероборони. Окремо слід зазначити нагальну потребу аграріїв в обігових коштах, дефіцит котрих виник внаслідок блокування портів і неможливістю вивезти і продати зерно. Останній факт слугує загрозою продовольчій безпеці не лише України, але й цілої низки країн. Тішить лише той факт, що наш уряд запевняє: України буде з хлібом, а ріст світових цін на зерно залежить від оперативності світової спільноти щодо розблокування українських портів та відновлення експорту зерна.

«Кров економіки» – енергетика України станом на сьогодні вистояла в котлі війни. За кілька перших тижнів російської агресії проти нашої держави енергосистема України приєдналася до енергосистеми континентальної Європи і тому проблем з генерацією електроенергії в Україні немає, майже всі ТЕС компанії ДТЕК – найбільшого оператора енергоринку, наразі працюють у штатному режимі. Виняток – Луганська ТЕС, зупинена раніше через військові дії в області та частково Запорізька ТЕС, яка перейшла на газ та працює мінімальним складом обладнання через пошкодження мосту та зупинку залізничного сполучення в регіоні [5].

Значних потрясінь зазнав логістичний ринок України. Його втрати пов'язані із тим, що чимало територій опинилися відрізнаними від сполучення. Налагоджені ланцюги поставок перестали працювати. Закриті порти, відсутність авіасполучення, ризики, які супроводжують доставки автомобільним транспортом зумовили те, що компаніям зналагодженою

логістикою довелось переорієнтовуватись за лічені дні. Волонтерам та усім, хто активно включився в допомогу Україні на гуманітарному фронті, взагалі треба налагоджувати логістичні процеси вперше. Тим не менш, логістика, навіть в умовах війни, працює і є критично важливою [7]. Тут варто відзначити вплив на логістику факту руйнування залізничних колій та об'єктів залізничної інфраструктури у західних областях України. Проте, слід віддати належне оперативності виконання ремонтних робіт та частковому відновленню сполучення.

Щодо галузі торгівлі, то попри складність ситуації, у I кв. 2022 року експорт товарів становив 14100,7 млн. дол. США або 102,9% порівняно із аналогічним періодом 2021 року; імпорт – 14132,3 млн. дол. США або 94,4% аналогічного періоду минулого року [2]. В умовах війни у галузі торгівлі та мікробізнесу помітною є релокація у західні області України. За сприяння органів місцевого самоврядування в частині надання в оренду на вигідних умовах приміщень для відновлення або започаткування бізнесу галузь торгівлі виявилась однією з відносно стійких у цей час. Очевидно, що структура товарообороту змістилась на користь зростання питомої ваги придбання товарів першої необхідності.

Найбільш стійкою очікувано виявилась ІТ-галузь України. Це пояснюється тим, що «айтішніки», добре засвоївши уроки COVID-пандемії та пов'язаного з нею карантину у попередні роки, набувши певного досвіду організації бізнесу за таких умов, були готовими до релокації у безпечні регіони країни або закордон. Вони сьогодні є стабільним джерелом наповнення бюджету, оскільки більшість з них залишились в Україні та працюють у звичному форматі. Хоча, навіть у цій галузі, є помітною тенденція до «ущільнення робочих місць». Навіть ті успішні компанії, які до війни орендували великі офіси, нині «вгамовують свої апетити» і схильні до винаймавання більш скромних локацій.

Зважаючи на обставини, українці, попри воєнний стан, здатні швидко адаптуватись до середовища. Причому адаптація до війни відбувається

швидше, ніж до COVID-пандемії 2019 року. Лише за два місяці війни зареєстровано на 29% більше бізнесів, ніж у відповідний період 2020 року. Станом на 24 квітня 2022 року в Україні зареєстровано 14420 нових бізнес-одиниць, з яких 12255 – це ФОП і 2165 – юридичні особи [1]. Реєстрація нового бізнесу наблизилась до половини показника квітня 2021 року.

Беручи до уваги викладене, варто зупинитись на питаннях використання можливостей українського бізнесу в період війни та повоєнний час відбудови держави та відродження її економіки. Насамперед, держава закликає до відновлення бізнесу на тих територіях, де немає активних бойових дій, роблячи при цьому зі свого боку кроки назустріч бізнесу. Уряд знизив податки, дозволивши сплачувати 2% з обороту замість 20% ПДВ. Також, для підприємців першої та другої груп запроваджено добровільну сплату ЄСВ.

Наша держава нині повинна скористатись шаленою підтримкою з боку прогресивної світової спільноти задля максимального залучення інвестицій на відродження крани. Сьогодні Україна стала центром спрямування світової фінансової підтримки, метою якої є протидія росії та відновлення країни після нищівних дій окупанта. Проте, ці інвестиції мають відповідати принципам стійкості та критеріям *ESG* (екологічне, соціальне та корпоративне управління). На хвилі широкомасштабної підтримки нашої держави світовою спільнотою варто замислитись над залученням інвестицій в аграрну сферу країни. Тим більше, що життя показало важливість цієї галузі не лише в масштабі України, а й світових масштабах, бо за нею - забезпечення продовольчої кризи в багатьох країнах світу. Тому необхідно формувати урядові та громадські проєктні пропозиції до різноманітних фондів та інвесторів з метою залучення коштів для відновлення та сталого функціонування аграрного бізнесу в Україні.

Війна – це жахлива соціально-гуманітарна, економічна, екологічна криза. Разом з тим, криза – це нові можливості, в тому числі в частині позбавлення України від енергетичної залежності від росії. Найкращим

шляхом до енергетичної незалежності є прискорений перехід на відновлювальні джерела енергії, розвиток власного видобутку газу і нафти, атомної енергетики з використанням сучасних безпечних технологій. У сфері малого і середнього бізнесу, який зараз страждає через зниження споживчого попиту на довгий перелік товарів, то діяльність підприємств цієї сфери слід адаптувати відповідно до зовнішніх умов функціонування, наприклад, територіального розміщення, наявності конкурентів, демографічної структури ринку, інфляції та ін. Також не варто нехтувати зміною логістичних ланцюгів, переглядом сформованого «набору» клієнтів. Це дасть можливість оцінити ймовірні шляхи диверсифікації бізнесу, створення нових продуктів або послуг, що є необхідними під час війни та в післявоєнний період.

У галузі торгівлі та послуг відкриваються нові можливості для розвитку, в тому числі за рахунок підтримки з боку держави. Зокрема, одним з невідкладних заходів, спрямованим на підтримку галузі ритейлу, передбачений проектом Закону № 7174 від 18 березня 2022 року, який найближчим часом має розглянути Верховна Рада України. Цим законопроектом звільняються на період воєнного стану від сплати за користування нерухомим майном (його частиною) представники роздрібною торгівлі та оператори поштового зв'язку. Це послаблення стосується:

Можливість започаткування, відновлення або розширення бізнесової діяльності може бути реалізована через Державну програму «Доступні кредити 5–7–9%». Передбачені програмою заходи є універсальним та дієвим механізмом кредитування, зокрема, мікро- та малого бізнесу незалежно від сфери їх діяльності з фінансовою державною підтримкою суб'єктів підприємництва у вигляді компенсації відсотків за отриманими кредитами та гарантій Фонду, що робить кредитування для них більш доступним [3].

Ще одним кроком на шляху до безпеки та економічного розвитку має стати повний доступ України до ринків G7 та ЄС до 2030 року. Рішення про лібералізацію торгівлі уже ухвалили Великобританія, ЄС та Канада, які

скасували мита на наступні 12 місяців. Важливо, щоб ці ринки лишилися відкритими в довгостроковій перспективі. Наступним кроком, за словами Міністра економіки України, має стати розвиток чотирьох ключових галузей: військово-промислового комплексу та аерокосмічної промисловості; металургії та машинобудування; сільське господарство та харчова промисловість; ІТ-індустрія [4].

Ключовим завданням нашої влади має стати прийняття усіх необхідних законодавчих актів, які б сприяли розвитку бізнесу, поліпшенню бізнес-середовища та формуванню підвалин економічного злету України в повоєнний час та її розквіту як сучасної європейської держави.

Список використаних джерел

1. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика за 2 місяці. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/vidrozzenna-ukrainskogo-biznesu-v-umovah-vijni-analitika-za-2-misaci> (дата звернення: 20.05.2022 р.)
2. Експрес-випуск. URL: <https://ukrstat.gov.ua/express/expr2022/03/26.pdf> (дата звернення: 20.05.2022 р.)
3. Інформація про реформу розвитку підприємництва. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76_&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva. (дата звернення: 20.05.2022 р.)
4. Перша віце-прем'єр-міністр представила план економічних заходів для перемоги над російським агресором. 23.05.2022 р. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=0e3efe7e-4a4e-478c-8589-8163bcf24b23&title=PershaVitsepremrministrPredstavilaPlanEkonomichnikhZakhodivDliaPeremogiNadRosiiskimAgresorom> (дата звернення: 20.05.2022 р.)
5. Фролова А. 23.03.2022. Що відбувається з українськими підприємствами після місяця війни URL: <http://iz.com.ua/economika/biznes-v-umovah-viyini-hto-zaznav-naybilshih-vtratta-yak-vidnovlyuyutsya-pidpriyemstva> (дата звернення: 20.05.2022 р.).
6. Хавунка Т. Українська економіка під час війни. Що далі? 15.04.2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/> (дата звернення: 20.05.2022 р.)
7. Шевченко В. Логістика війни. Як змінились вантажні перевезення в Україні. 7 квітня 2022 р. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/perevezennya-v-ukrajini-pid-chas-viyini-gumanitarni-vantazhi-obmezheniya-na-perevezennya-50231625.html>. (дата звернення: 20.05.2022 р.)